

УДК 351.85

А. О. Дегтяр,
 д. н. з держ. упр., професор, завідувач кафедри менеджменту
 і адміністрування, Харківська державна академія культури, м. Харків
 О. Д. Бородин,
 аспірант кафедри менеджменту і адміністрування,
 Харківська державна академія культури, м. Харків

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЮ СФЕРОЮ

A. Diegtiar,
 Professor, doctor of Sciences in public administration head of Department of management
 and administration of the Kharkiv state Academy of culture, Kharkiv
 A. Borodin,
 postgraduate student of the Department of management
 and administration of the Kharkiv state Academy of culture, Kharkiv

THE MAIN COMPONENTS OF THE MECHANISM OF STATE MANAGEMENT OF SOCIAL AND CULTURAL SPHERE

У статті визначено основні складові механізму державного управління соціально-культурною сферою. Запропоновано використовувати не тільки адміністративні та економічні методи державного управління, але також і соціально-психологічні, з метою запобігання нагнітання непотрібної соціальної напруженості у суспільстві.

The article defines the main components of the mechanism of state management of social and cultural sphere. Proposed to use not only administrative and economic methods of governance, but also socio-psychological, to prevent unnecessary injection of social tension in society.

Ключові слова: державне управління, механізм державного управління, соціально-культурна сфера, об'єкт і суб'єкт управління, цілі управління, принципи управління, методи управління.

Key words: public administration, public administration, socio-cultural sphere, object and subject of management, management objectives, management principles, management methods.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Нові завдання, що постали перед державним управлінням соціально-культурною сферою, ставлять питання про розробку і використання адекватних механізмів в умовах налагодження конструктивних зв'язків між державними структурами управління, установами культури і творчими об'єднаннями. Одним з головних завдань органів державного управління стає визначення довгострокових цілей розвитку соціально-культурної сфери, сприяння її оновленню відповідно до особливостей розвитку суспільства. Також особливо важливою стає ефективна і координована діяльність соціальних інститутів різних рівнів. В даному контексті державне управління соціально-культурною сферою постане не як керівництво відповідними інститутами культури, а як управління, що розвертається також в інших сферах суспільного життя, таких як політика і економіка.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню теоретичних і прикладних проблем державного управління соціально-культурною сферою в сучасній літературі присвячені праці таких вчених, як Л.К. Абрамов [1], Т.В. Азарова [1], В.М. Горюхов [13], А.О. Дегтяр [2], О.А. Дегтяр [3], О.О. Євсєєва [4],

М.Х. Корецький [5], О.І. Дацій [5], В.Я. Малиновський [6], Н.О. Мельниченко [7], Н.М. Мельтюхова [8], Ю.М. Петрушенко [10], В.І. Попик [13], Г.С. Одінцова [8], О.С. Онищенко [13], Ю.Г. Шишова [10], В.В. Чижигов [14], В.М. Чижигов [14] та ін. У зазначених публікаціях детально розроблені загальні питання державного управління соціально-культурною сферою: об'єкт і суб'єкт управління, цілі управління, принципи управління, методи управління, ефективність управління тощо. Разом із тим, чимало теоретичних і практичних питань проблематики залишаються недостатньо розкритими з точки зору комплексності та системності, що дає підстави стверджувати актуальність вивчення складових механізму державного управління соціально-культурною сферою.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Ціллю статті є визначення основних складових механізму державного управління соціально-культурною сферою, а також надання пропозицій з їх удосконалення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Друга половина ХХ ст., явивши світу інформаційну революцію, позначила зростаюче значення соціально-

культурної сфери. Об'єктивною закономірністю європейського розвитку нашої країни є органічна єдність економічного, соціального і духовного прогресу суспільства. Розвиток економіки передбачає ефективне використання матеріальних, фінансових і кадрових ресурсів, що багато в чому пов'язано з успішним перетворенням соціально-культурної сфери, бо досягти значних рубежів в економічному і соціально-політичному розвитку неможливо без опори на глибокі знання і культуру суспільства.

Для соціально-культурної сфери традиційний поділ на керуючих і керованих набуває відносного характеру. Скажімо, у сфері вільної художньої творчості управління по суті стає самоврядуванням, зливаючись безпосередньо з самим творчим процесом і творцем. Ряд науковців і практиків у цьому бачить аргумент для децентралізації управління в соціально-культурній сфері. Так, А. Дегтяр розділяє "керуючих" і "керованих" в творчому середовищі. На нижніх ланках управління така різниця стає все більш відотною, і навіть можна говорити про те, що з регіонального рівня вона починає зникати. Процес децентралізації управління в соціально-культурній сфері не може обмежитися простою передачею функцій з верхніх щаблів управління на нижні. Розширення прав і самостійності останніх не виключає певні права та обов'язки центральних органів управління, у віданні яких зберігаються економічні ресурси, функція забезпечення правових і соціальних гарантій творчої діяльності художньої інтелігенції [2, с. 26].

Рішення задач у соціально-культурній сфері з боку державного відомства за своєю суттю означає міжрегіональне регулювання. Державне управління соціально-культурною сферою має ефективно регулювати процеси взаємодії культур, їх взаємозбагачення, спираючись на розроблені державою загальні стандарти охорони здоров'я, освіти, діяльності установ культури, програми збереження історичних пам'яток культури, тощо. Це передбачає чітке визначення функцій органів державного управління. Наприклад, таких, як розробка програм розвитку культури, збереження культурних цінностей, що мають національну і загальнолюдську значущість. Все це не суперечить необхідності формування нової суспільно-державної структури управління, здатної всебічно відображати культурні особливості регіонів та різних соціальних утворень на платформі чіткого розмежування функцій і повноважень [7, с. 287].

Слід також зазначити, що державне управління не може обмежитися тільки розширенням прав регіональних і місцевих структур. У діяльності та структурі органів державного управління закладами культури на місцевому рівні необхідні такі зміни, які забезпечили б формування конструктивних діяльних зв'язків між установами культури, органами управління, творчими групами і діячами культури. Удосконалення управління в цьому напрямку сприяє перетворенню елементів системи управління в складові системи самоврядування. Розвиток самоврядних основ — це шлях активізації творчих зусиль інтелігенції та її відповідальності за прийняті рішення [10, с. 161].

За логікою "від загального до конкретного", необхідно, в першу чергу відзначити, який зміст ми будемо вкладати у вихідний термін — "управління". Найбільш

доцільним видається досить поширений в літературі підхід, згідно з яким управління є безперервним процесом впливу на об'єкт управління (особистість, колектив, технологічний процес, організацію, державу), орієнтований на досягнення мети при мінімізації ресурсів і часу [8, с. 90].

З урахуванням висловлених положень може бути запропонована наступна дефініція: управління соціально-культурною сферою — це безперервний процес впливу органів державної влади, місцевого самоврядування, організацій усіх форм власності, інститутів громадянського суспільства на галузі соціально-культурної сфери та відносини, що виникають між ними з метою підвищення якості життя населення країни.

Держава, виконуючи ту чи іншу функцію управління, впливає на суспільні процеси через посередництво специфічних механізмів, навіть попри певний опір людей. Такий механізм представляє собою єдність методів і принципів здійснення цієї функції, а також низки засобів її забезпечення — правових, організаційних, економічних, технологічних, інформаційних тощо.

Потрібно відзначити, що термін "механізм державного управління" набув широкого застосування в науковій літературі, його визначення надають представники різних наук таких, як право, економіка, соціологія, політологія та ін. Натомість ми віддаємо перевагу визначенням цього терміну, що були запропоновані представниками науки державного управління. Так, Г. Одинцова та Н. Мельтюхова наголошують, що механізмом управління є засіб розв'язання суперечностей явища чи процесу, послідовна реалізація дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних їй методів управління та спрямовані на досягнення мети [8, с. 13].

Складові частини принципової схеми механізму державного управління добре вивчені у науковій літературі, до них слід віднести: суб'єкт управління (керуюча підсистема); об'єкт управління (керована підсистема); цілі, принципи, функції, методи, технології управління; прями і зворотні зв'язки в системі управління і т. д.

Принципами реалізації механізму державного управління соціально-культурною сферою повинні виступати загальнонаукові (світоглядні), серед яких принципи законності, демократизму, публічності, єдиноначальності і колегіальності, централізації і децентралізації, плановості, ефективності [6, с. 195].

При цьому найважливіші види і функції механізму державного управління наступні:

- прогнозування — наукове обґрунтування судження про стан тих чи інших соціальних явищ і процесів в майбутньому, а також про альтернативні шляхи і терміни здійснення цих станів;

- проектування — процес створення прообразу (прототипу) передбачуваного соціального об'єкта, соціального явища або процесу за допомогою науково обґрунтованого визначення варіантів їх розвитку або поле творчого освоєння соціальної дійсності, коли поряд з найбільш ймовірними тенденціями розвитку тих чи інших соціальних явищ і процесів одночасно розглядаються найменш вірогідні, але реально можливі;

- планування — визначення цілей, планів, завдань із зазначенням ресурсів, термінів, темпів, пропорцій та

інших необхідних параметрів розвитку соціальних процесів, а також основних засобів їх втілення в життя;

— стратегічне планування — процес вироблення і наукового обґрунтування стратегічних цілей і рішень, необхідних для їх досягнення у віддаленому просторово-часовому вимірі; програмно-цільове управління;

— формування організаційного порядку — системи довгострокових, відносно стабільних цілей, зв'язків і норм, що регулюють відносини, що виникають між суб'єктами соціального управління [14, с. 381].

З нашої точки зору, у визначенні розглянутого терміна повинні бути відображені наступні моменти:

а) суб'єкт управління — керуюча ланка системи управління, яка здійснює цілеспрямований вплив на інші елементи системи управління. В якості суб'єкта управління може виступати як посадова особа (директор підприємства, начальник цеху, начальник відділу і т. п.), так і органи управління (наприклад, міністерство, муніципалітет тощо) [3, с. 84], а також структури громадянського суспільства (наприклад, профспілки) і т. п.;

б) об'єкт управління — керована соціальна система, елементами якої є суспільство, соціальні групи, які взаємодіють між собою з приводу реалізації загальних і окремих інтересів [5, с. 85];

в) наявність мети управління, під якою розуміється бажаний, можливий і необхідний стан системи, який має бути досягнуто [9, с. 12];

Суб'єкт управління характеризується прийняттям управлінських рішень і забезпеченням їх практичного здійснення. В якості суб'єктів управління соціально-культурною сферою виступають органи державної влади та місцевого самоврядування, державні та муніципальні підприємства, а також громадські організації та приватні бізнес структури.

Розглядаючи далі ключові характеристики суб'єктів управління в соціально-культурній сфері, слід виділити в якості однієї з найважливіших їх особливостей наявність яскраво вираженої "подвійності" в управлінських структурах, які будуються і за галузевою і за територіальною ознакою. Звернемо увагу на те, що відповідно з цим у наукових публікаціях чітко виділяються дві групи проблем:

— проблеми управління галузями соціально-культурної сфери;

— проблеми управління соціально-культурною сферою регіонів [1, с. 25].

Стосовно галузевих аспектів, то у процесі розвитку соціально-культурній сфері України історично склалася ситуація, коли головну роль грали саме галузеві органи управління, що пояснювалося необхідністю поставити під директивне централізоване управління всі сфери суспільного життя. Не можна також не відзначити, що централізоване управління в таких галузях, як культура і освіта, дозволяло здійснювати строгий ідеологічний контроль за діяльністю відповідних організацій соціального комплексу.

У даний час можна говорити про часткове збереження галузевої системи управління в соціально-культурній сфері, де задіяні, наприклад, такі керівні органи державного рівня: Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство освіти і науки України; Міністерство молоді та спорту України та ін. У свою чергу, в кожному

з перерахованих галузевих міністерств створюються управлінські структури по окремим напрямками розвитку даної галузі соціально-культурної сфери (департаменти, відділи і т. д.).

Важливою особливістю галузевого управління соціально-культурною сферою в сучасних умовах є відсутність жорсткої адміністративної вертикалі. Наприклад, функції державного галузевого органу по відношенню до місцевого обмежені багатьма нормативними правовими актами, які передають ті чи інші повноваження з управління соціальною сферою з державного рівня на місцевий рівень.

На функціонування галузевого управління істотний вплив роблять також структури громадянського суспільства (наприклад, професійні спілки, товариства захисту прав споживачів і т. п.). Вони не беруть безпосередньої участі в процесі управління галуззю, але здійснюють ряд важливих соціальних функцій:

— захист інтересів відповідної категорії працівників,

— участь в розробці галузевої нормативної бази,

— громадський контроль над діяльністю організацій та установ даної галузі і т. п. [12, с. 76–77].

На місцевому рівні управління соціально-культурною сферою виходить на перший план, його здійснення є найважливішим завданням і центральною місією органів місцевого самоврядування.

При розгляді місцевого рівня управління соціально-культурною сферою слід також враховувати наступні фактори:

1. В рамках ринкових перетворень відбувався масовий перехід у комунальну власність майна організацій соціально-культурної сфери, що належало раніше непрофільним міністерствам і відомствам (наприклад, відомчі бібліотеки, будинки і палаци культури, дитячі садки і т. д.). Таким чином, на територіальні органи управління було покладено всю повноту відповідальності за розвиток соціально-культурної сфери на місцевому рівні.

2. Участь державних галузевих органів в управлінні соціально-культурною сферою повністю не виключено і здійснюється через ряд прямих і непрямих методів.

3. Функціонують місцеві органи управління соціально-культурною сферою, які безпосередньо підпорядковуються державним структурам.

4. Місцеві органи управління соціально-культурною сферою побудовані також за галузевим принципом. Тому існуючий принцип управління отримав визначення територіально-галузевого [13, с. 27].

Теоретико-методологічний аналіз тих специфічних особливостей, які характерні для структури і функцій управління соціально-культурною сферою обумовлює далі необхідність коротко зупинитися на основних методах такого управління. У загальноприйнятому розумінні метод — це спосіб теоретичного дослідження або практичного здійснення поставленого завдання [9, с. 14].

Стосовно до управлінської діяльності органів влади під методом розуміється прийом практичної реалізації завдань і функцій органів управління на основі, закріпленої за ними компетенції, у встановленій формі та у відповідних межах.

Переходячи до аналізу специфіки методів державного управління в соціально-культурній сфері, перш за

все, відзначимо, що в рамках безлічі існуючих в науковій літературі класифікацій, як правило, виділяються методи трьох основних груп: нормативно-правові, адміністративні та економічні.

Стосовно використання нормативно-правових методів потрібно відзначити, що за їх допомогою держава формує правове поле, що дає змогу діяти як закладам соціально-культурної сфери, так і органам державної влади та місцевого самоврядування, що впливають на їх роботу.

Адміністративні методи знаходять своє вираження у здійсненні суб'єктом управління владного забезпечення належної поведінки об'єктів, тобто суб'єкт управління приймає управлінське рішення обов'язкове для адресата управління.

Економічні методи — способи економічного або непрямого впливу з боку суб'єктів управління на відповідні об'єкти управління. Головне при цьому полягає в тому, що з їх допомогою суб'єкт досягає належної "поведінки" об'єкту шляхом впливу на його матеріальні інтереси, тобто опосередковано (на відміну від способів прямого владного впливу). Найчастіше стимулюючи заходи зводяться до економічних (наприклад, матеріальне заохочення, надання пільг і т. п.).

Управління соціально-культурною сферою передбачає розробку цільових програм, що забезпечують оновлення різних областей мистецького життя, підготовку і підвищення кваліфікації творчих кадрів, вдосконалення художньої діяльності, організацію міжнародних контактів. Пошук оптимальних структур, форм і методів управління важливо перенацілити на попит і потреби людини та його вдосконалення. Безумовним пріоритетом державної політики в сфері духовного життя слід вважати забезпечення ефективної взаємодії культури, науки і освіти.

Специфіка методів управління в соціально-культурній сфері полягає в тому, що в їх числі слід розглядати не тільки адміністративні та економічні підходи, але також і соціально-психологічні методи (зокрема, методи переконання), оскільки до складу об'єкта управління органічною складовою частиною входять певні контингенти населення. За допомогою засобів переконання, перш за все, стимулюється належна поведінка учасників управлінських відносин шляхом проведення виховних, роз'яснювальних, рекомендаційних, заохочувальних заходів. На нашу думку, системною помилкою в технології управління соціально-культурною сферою України є той факт, що органи управління постійно ігнорують методи переконання при впровадженні тих чи інших інновацій, що нерідко призводить до важких негативних наслідків, головний з яких — нагнітання не потрібної соціальної напруженості в суспільстві.

Таким чином, однією з відмінних рис управління в соціально-культурній сфері є необхідність виділення не трьох, а чотирьох основних типів методів управління.

Слід висунути пропозицію про розробку і прийняття спеціального закону про порядок впровадження нововведень в соціально-культурній сфері, найважливішою частиною якого необхідно вважати регламентацію пропагандистської та роз'яснювальної роботи з населенням про ті чи інші соціальні новації. В якості попереднього заходу пропонується ввести в ст. 4 Закону

України від 23.03.2000 р. № 1602-III "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України" [11] доповнення, згідно з якими в структурі програм соціально економічного розвитку, що стосуються соціально-культурної сфери, повинен бути присутнім блок заходів по роботі з населенням.

Одночасно при цьому пропонується в кожен нормативний правовий акт, що регламентує ті чи інші нововведення в соціально-культурній сфері, в обов'язковому порядку вносити статті про роботу з населенням по роз'ясненню змісту і переваг управлінських інновацій. Неприпустиме зростання соціальної напруженості, викликано єдиною причиною — недостатньо продуманим введенням управлінських нововведень у соціальному комплексі країни.

У рамках кожного з розглянутих нами методів механізму державного управління соціально-культурною сферою (нормативно-правові, адміністративні, економічні, соціально-психологічні методи) слід виділяти окремі підходи. Такими чином сутність механізму державного управління соціально-культурною сферою полягає в тому, що, складаючи найбільш активну частину системи управління, він забезпечує впливу на фактори (зовнішні і внутрішні), від стану яких залежить результат діяльності організації.

Практична діяльність органів влади, як правило, спирається на формування механізму державного управління однієї природи: в період адміністративно-командної економіки домінуючим був організаційно-адміністративний метод; в умовах ринку на перший план виходить -економічний.

Узагальнюючи можливо запропонувати удосконалене визначення механізму державного управління соціально-культурною сферою, під якими слід розуміти сукупність прийомів і способів цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на соціально-культурну сферу з метою підвищення якості життя населення.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Механізм державного управління соціально-культурною сферою має яскраво виражену специфіку, пов'язану з особливостями:

- а) об'єкта управління, в якості якого виступають ланки єдиної системи — соціально-культурної сфери;
- б) суб'єктів управління, в якості яких фігурують органи державної влади та місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства, органи управління установами соціально-культурної сфери і т. п.;
- г) методів управління, в якості яких повинні використовуватися не тільки адміністративні та / або економічні методи, але також і соціально-психологічні (методи переконання).

Проте, очевидно, що вирішити завдання підвищення результативності організацій соціально-культурної сфери можливо тільки в тому випадку, якщо буде створено ефективний механізм державного управління, в якому буде досягнуто оптимальне поєднання методів різної природи — нормативно-правових, адміністративних, економічних, соціально-психологічних.

Література:

1. Абрамов Л.К. Менеджмент у сфері культури / Л.К. Абрамов, Т.В. Азарова. — Кіровоград: ЦПТІ, 2000. — 88 с.
2. Дегтяр А.О. Прийняття державно-управлінських рішень у соціальній сфері: монографія / А.О. Дегтяр, О.А. Дегтяр. — Харків: Вид-во С.А.М., 2014. — 252 с.
3. Дегтяр О.А. Інституціональний механізм державного управління соціальною сферою / О.А. Дегтяр // Теорія і практика державного управління: зб. наук. пр. — Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2013. — Вип. 1(40). — С. 221—229.
4. Євсєєва О.О. Стратегічні напрями соціального розвитку, шляхи державного регулювання: монограф. / О.О. Євсєєва. — К.: СПДФО Коваленко В. Ф., 2011. — 524 с.
5. Корецький М.Х. Стратегічне управління: навч. посіб. / М.Х. Корецький, А. О. Дегтяр, О. І. Дацій. — К.: Політехніка, 2009. — 240 с.
6. Малиновський В.Я. Державне управління: навч. посіб. / В.Я. Малиновський. — К.: Атака, 2003. — 576 с.
7. Мельниченко Н.О. Засади конституційного регулювання соціокультурної сфери країн ЄС / Н.О. Мельниченко // Актуальні проблеми держави і права. — 2012. — №3. — С. 286—289.
8. Одінцева Г.С. Теорія і історія державного управління: Опорний конспект лекцій і методичні вказівки до проведення практичних занять. / Г.С. Одінцева, Н.М. Мельтюхова, — Х.: УАДУ (ХФ), 2001. — 136 с.
9. Петрова І. В. Проектування у соціокультурній сфері: навч. посіб. / І.В. Петрова. — К.: КНУКіМ, 2007. — 372 с.
10. Петрушенко Ю.М. Фінансове забезпечення культурного розвитку регіону / Ю.М. Петрушенко, Ю.Г. Шишова // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. — 2013. — № 2, Т. 2. — С. 160—169.
11. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України [Електронний ресурс]: Закон України від 23.03.2000 р. № 1602-III. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.
12. Стеценко К. Стратегії культури України. Філософія і менеджмент самоздійснення нації / К. Стеценко. — К.: Держ. акад. керівн. кадрів культури та мистецтва, 2005. — 69 с.
13. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України: монограф. / [О.С. Онищенко, В.М. Горовий, В.І. Попик та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. — К., 2013. — 224 с.
14. Чижиков В.М. Введение в социокультурный менеджмент: учеб. пособ. для вузов / В.М. Чижиков, В.В. Чижиков; Моск. гос. ун-т культуры и искусства. — М.: МГУКИ, 2013. — 382 с.

References:

1. Abramov, L.K. (2013), *Management in the sphere of culture*, TsPTI Publ., Kirovohrad, Ukraine, 88 p.
2. Dyehtyar, A.O. Dyehtyar, O.A. (2014), *Prynyattya derzhavno-upravlins'kykh rishen' u sotsial'niy sferi*, [The adoption of the state-administrative decisions in the social sphere], S.A.M. Publ., Kharkiv, Ukraine, 252 p.

3. Dyehtyar, O.A. (2013), *Instytutsional'nyy mekhanizm derzhavnoho upravlinnya sotsial'noyu sferoyu*, [Institutional mechanism of state management of social sphere], *Teoriya i praktyka derzhavnoho upravlinnya*, : zb. nauk.pr., Kharkiv Regional Institute of Public Administration "Mahistr" Publ., Kharkiv, Ukraine, vol. 1(40), pp. 221—229.

4. Yevsyeyeva, O.O. (2011), *Stratehichni napryamy sotsial'noho rozvytku, shlyakhy derzhavnoho rehulyuvannya*, [Strategic directions for social development, ways of state regulation], SPDFO Kovalenko V.F. Publ., Kyiv, Ukraine, 524 p.

5. Korets'kyi, M.Kh. Dehtyar, A.O. Datsiy, O.I. (2009), *Stratehichne upravlinnya*, [Strategic management], Politekhnik Publ., Kyiv, Ukraine, 240 p.

6. Malynovs'kyi, V.Ya. (2003), *Derzhavne upravlinnya*, [Public administration], Ataka, Kyiv, Ukraine, 576 p.

7. Mel'nychenko, N.O. (2012), *Zasady konstytutsiynoho rehulyuvannya sotsiokul'turnoyi sfery krayin YeS*, [The foundations of the constitutional regulation of social-cultural sphere of the EU], *Aktual'ni problemy derzhavy i prava* — Actual problems of state and law, vol. 3, pp. 286—289.

8. Odintsova, H.S. Mel'tyukhova, N.M. (2001), *Teoriya i istoriya derzhavnoho upravlinnya, Oporny konpekt lektsiy i metodychni vkazivky do provedennya praktychnykh zanyat'*, [Theory and history of public administration: the basic abstract of lectures and methodical instructions to practical classes], UADU (KhF) Publ., Kharkiv, Ukraine, 136 p.

9. Petrova, I.V. (2007), *Proektuvannya u sotsiokul'turniy sferi*, [Design in the sociocultural sphere], KNUKіM Publ., Kyiv, Ukraine, 372 p.

10. Petrushenko, Yu.M. Shyshova, Yu.H. (2013), *Finansove zabezpechennya kul'turnoho rozvytku rehionu*, [Financial support of cultural development of a region], *Visnyk Sums'koho derzhavnoho universytetu, Seriya Ekonomika* — News Sumskogo sovereign universitetu. *Seriya Ekonomika*, vol. 2, pp. 160—169.

11. *Zakon Ukrayiny, (2000), Pro derzhavne prohnozuvannya ta rozroblennya prohram ekonomichnoho i sotsial'noho rozvytku Ukrayiny*, [The Law Of Ukraine, On state forecasting and elaboration of programs of economic and social development of Ukraine]. — Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>

12. Stetsenko, K. (2005), *Stratehiyi kul'tury Ukrayiny. Filosofiya i menedzhment samozdiysnennya natsiyi*, [Strategy of culture of Ukraine. Philosophy and management of self-actualization of the nation], National Academy of government managerial staff of culture and arts, Kyiv, Ukraine, 69 p.

13. Onyshchenko, O.S. Horovyy, V.M. Popyk, V.I. (2013), *Tendentsiyi vplyvu hlobal'noho informatsiynoho seredovishcha na sotsiokul'turnu sferu Ukrayiny* [Trends of influence of global information space for social and cultural sphere of Ukraine], NAN Ukrayiny Publ., Kyiv, Ukraine, 224 p.

14. Chizhikov, V.M. Chizhikov, V.V. (2013), *Vvedenie v sotsiokulturnyy menedzhment* [Introduction to socio-cultural management], Moscow state Institute of culture Publ., Moscow, Russia, 382 p.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2016 р.